

ZOOM

na zieleni Woli

*Publikacja „Zoom na zielen Woli” powstała w ramach projektu
„Zieleń i kropka lokalnie” realizowanego przy współpracy
z Zarząd Zieleni m.st. Warszawy.*

Autor: Magdalena Krajewska

Redakcja: Kamila Musiatowicz

Opracowanie graficzne: Magdalena Krajewska

Wydawca:

Fundacja alter eko

ul. Nowowiejska 1/3 lok. 24

00-643 Warszawa

www.altereko.pl

„Wyzwaniem stojącym przed polskimi miastami jest upowszechnianie partycypacji publicznej, rozumianej jako udział mieszkańców w definiowaniu i rozwiązywaniu problemów lokalnych i podejmowaniu kluczowych decyzji dotyczących wspólnoty lokalnej”.

Krajowa Polityka Miejska 2023

Drogie Czytelniczki, Drodzy Czytelnicy,

Mamy przyjemność zaprezentować Wam kolejną publikację, będącą efektem projektu „Zieleń i kropka lokalnie”, prowadzonego od 2017 roku, przez Fundację alter eko, we współpracy z Zarządem Zieleni m.st. Warszawy. Celem publikacji jest ukazanie przyrody dzielnicy Wola oczami jej mieszkańców oraz inspirowanie do podejmowania działań na rzecz lokalnej zieleni.

W pierwszej części prezentujemy rezultaty spotkań, które prowadziliśmy w 2018 roku, z mieszkańcami Woli. Uczestnicy wskazywali miejsca, które według nich wymagają podjęcia działań na rzecz zieleni miejskiej. W swoich argumentach społeczność lokalna kierowała się potrzebą wynikającą z miejscowego deficytu zieleni, jej zaniedbania lub potrzebą ochrony miejsc, odznaczających się szczególnymi walorami przyrodniczymi.

Wspólnie, udało nam się wypracować ponad 60 lokalizacji dla nowych skwerów, parków, łąk i ogrodów, których utworzenie wpłynęłoby na poprawę jakości życia w tej części miasta.

Drugą część publikacji stanowi poradnik dla miłośników przyrody, którzy szukają wskazówek i inspiracji do działania w przestrzeni miasta.

Znalazły się tu informacje związane z sadzeniem i właściwą pielęgnacją drzew i krzewów, a także fachowe rady dotyczące zakładania rabat kwiatowych czy łąk.

Przedstawione zostały również miejskie mechanizmy partycypacji społecznej i lokalne przykłady ich wykorzystania.

Wierzymy, że lektura tego opracowania zachęci Czytelnika do głębszego zapoznania się z naszymi działaniami oraz do wzięcia udziału w niesamowitej przygodzie, jaką jest udział w gospodarowaniu zielenią miejską.

Życzymy inspirujących wrażeń podczas lektury.

Zoom na zieleni Woli

Mimo małej liczby parków i skwerów, dzielnica Wola jest paradoksalnie jedną z bardziej zielonych dzielnic Warszawy. Jest tu wiele zieleni towarzyszącej zabudowaniom, pochodzącej z czasów, kiedy nie starano się za wszelką cenę zabudować każdego skrawka gruntu, a przestrzeni między blokami i domami wypełnić parkingami. Takie miejskie drzewa, krzewy i trawniki są ostojami przyrody. Mieszkają w nich i posilają drozdy i kosy, lubiane za swój śpiew oraz zadziorne kwiczoły. Gatunki te gustują szczególnie w jarzębinie, której owoce uważają za przysmak. Zimą, na drzewach między budynkami, warszawiacy często wieszają karmniki, do których zlatują sikory, wróble, mazurki, dzwońce, a niekiedy wpadające do Polski na ferie zimowe jery.

Jednoczenie Wola przeżywa obecnie czas inwestycji budowlanych, które zawsze wiążą się z zagrożeniem dla istniejącej przyrody.

Park Moczydło

Dawniej, w miejscu istniejącego parku pozyskiwano glinę do produkcji cegieł, stąd obecność stawów, będących magnesem dla wielu ptaków.

Park Moczydło jest wymarzone miejsce do nauki rozpoznawania drzew – można tu spotkać nasze rodzime gatunki, jak buki, jesiony, wierzby, olchy czarne i topole białe (zwane ze staropolską białodrzewem) oraz przybyszów (nie zawsze pożądanych) z odległych stron, np. topole włoskie, kasztanowce białe czy robinie akacjowe.

Wśród drzew uwijają się gniazdujące tu bogatki i modraszki, a zimą gile i niekiedy czyże. Na trawnikach żerują wrony, gawrony, kawki i sroki, a od wiosny do jesieni również największe europejskie gołębie – grzywacze. Na stawach można spotkać krzyżówki, łyski mylnie brane za kaczki (są chruścielami) i wrzaskliwe mewy śmieszki, niekiedy bywają tu mewy siwe i spokrewnione z łyskami kokoszki.

Szczególną atrakcją stawów Moczydła jest softys. Oczywiście nie chodzi o organ samorządu lecz mieszańca krzyżówki z kaczką domową.

Lasek na Kole

Dominują w nim gatunki obce i ekspansywne, jak robinie akaczowe (mylnie uważane za akacje, zwane po staropolsku grochodrzewem, z uwagi na nasiona zamknięte w strąkach), dęby, klony jesionolistne czy czeremchy amerykańskie.

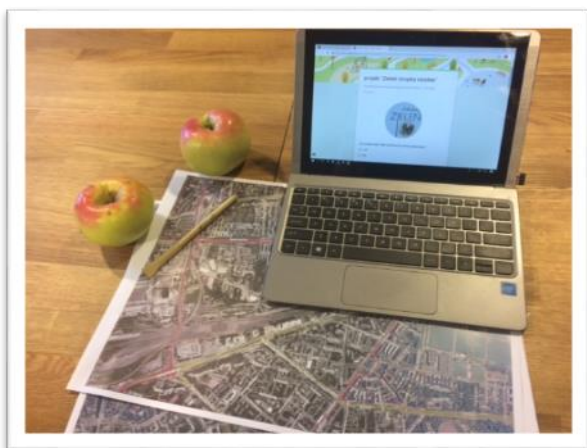
Niepokojącym zjawiskiem jest ekspansja obcych gatunków. Jest to druga najważniejsza przyczyna utraty różnorodności przyrodniczej (pierwszą jest niszczenie siedlisk). Obcy wypierają rodzime gatunki, z tego powodu niekiedy mówi się o imperializmie ekologicznym.

Wracając jednak do pozytywów – rośnie tu najpiękniejszy z rodzimych klonów – klon polny, w dawnej polszczyźnie zwany paklonem.

Zieleń oczami mieszkańców Woli

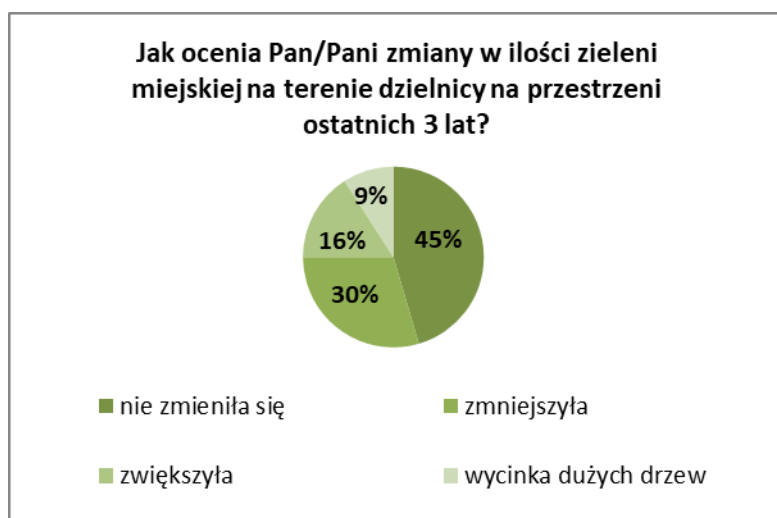
Podczas realizacji projektu „Zieleń i kropka lokalnie” prowadziliśmy spacery edukacyjne oraz spotkania z mieszkańcami w różnych częściach dzielnicy. Udostępnialiśmy ankietę elektroniczną, która dawała możliwość wypowiedzenia się na temat zieleni miejskiej każdemu zainteresowanemu. Nagraliśmy i opublikowaliśmy film edukacyjny, pokazujący możliwość aktywnego włączenia się w decydowanie o zieleni w najbliższej okolicy. Te wszystkie podjęte w projekcie działania miały na celu zdiagnozowanie lokalnych problemów, aby móc wypracować dla nich skuteczne rozwiązania. Mamy nadzieję, że dokonana inwentaryzacja, pozwoli na wprowadzenie nowych nasadzeń, bądź poprawę jakości roślin już posadzonych. Pamiętajmy, że zieleń miejska ma znaczący wpływ na jakość życia. Parki, zieleńce, zielone skwery, szpalery drzew chronią przed spalinami, ograniczają hałas, tworzą naturalne bariery bezpieczeństwa w ruchu komunikacyjnym, a także stabilizują klimat łagodząc tzw. miejską wyspę ciepła. Wszystko to sprawia, że poprawia się komfort życia mieszkańców.

Wyniki badań opinii mieszkańców Woli na temat zieleni w dzielnic

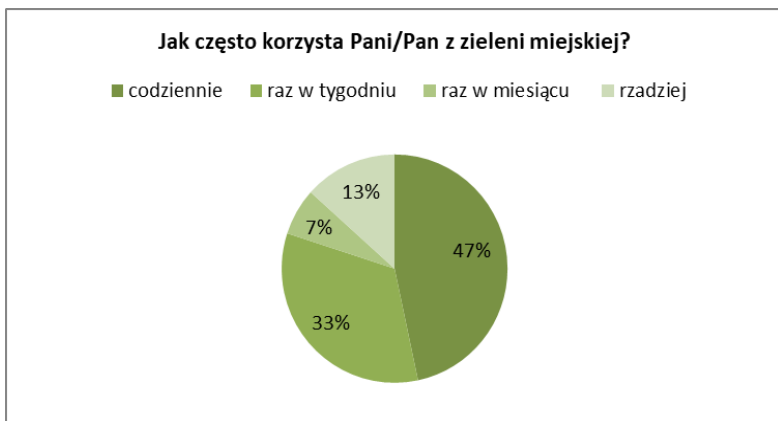
Ponad połowa ankieterów nie postrzega Woli jako zielonej dzielnicy. Jednocześnie ponad 45% mieszkańców uważa, że ilość zieleni miejskiej nie zmieniła się na terenie dzielnicy na przestrzeni ostatnich 3 lat. Natomiast 30% zauważyła zanikanie zieleni. Tylko 9% ankieterów zwróciło uwagę na znikanie dużych, starych drzew z krajobrazu dzielnicy.

Warto w tym miejscu zaznaczyć jak dynamicznie rozwija się w ostatnich latach Wola. Bliskość do centrum miasta sprawia, że na terenach pofabrycznych powstają nowoczesne kompleksy biurowe i mieszkaniowe. Wciąż rozbudowuje się druga linia metra, ponadto obserwujemy przebudowę linii kolejowych oraz głównych ulic dzielnicy.

Te wszystkie inwestycje wpłynęły na zmianę charakteru Woli, która notuje wysoki odsetek gruntów zabudowanych i zurbanizowanych, stanowiących 94,4% powierzchni geodezyjnej dzielnicy (źródło: *Ranking dzielnic Warszawy pod względem atrakcyjności życia 2017*). Gęsta zabudowa nie pozostawia zbyt wiele miejsca na tereny zielone, a nasadzenia zastępcze bardzo często nie spełniają nie tylko oczekiwań mieszkańców, ale również swojej roli środowiskowej.

Warto zwrócić uwagę na to, w jaki sposób zieleń miejska jest obecna w życiu mieszkańców Woli. 47% ankietowanych deklaruje, że korzysta z zieleni codziennie, 33% co najmniej raz w tygodniu.

Ulubione przez mieszkańców tereny zielone w dzielnicy

Spśród wymienionych przez mieszkańców terenów jako ulubione wskazano:

- Park Moczydło (35,6%)
- Park im E. Szymańskiego (26,7%)
- Lasek na Kole (20%)
- Skwer im. gen. J. Jura – Gorzechowskiego (4,4%)
- Skwer im. M. Apfelbauma (2,2%)
- Park Księcia Janusza (2,2%)

Mieszkańcy wskazali przede wszystkim dwa parki, które w ostatnich latach zostały zrewitalizowane. Powstały nowe ścieżki, ławki, latarnie, place zabaw, siłownie plenerowe, fontanny i nowe nasadzenia. To wszystko pozwala na korzystanie z parków różnym grupom odbiorców. Na trzeciej pozycji uplasował się Lasek na Kole, który również jest w fazie modernizacji ścieżek i infrastruktury (ławki, kosze na śmieci, wiaty).

„Park Szymańskiego został ostatnio poddany rewitalizacji, jest nowoczesny i przyjazny różnym grupom społecznym”.

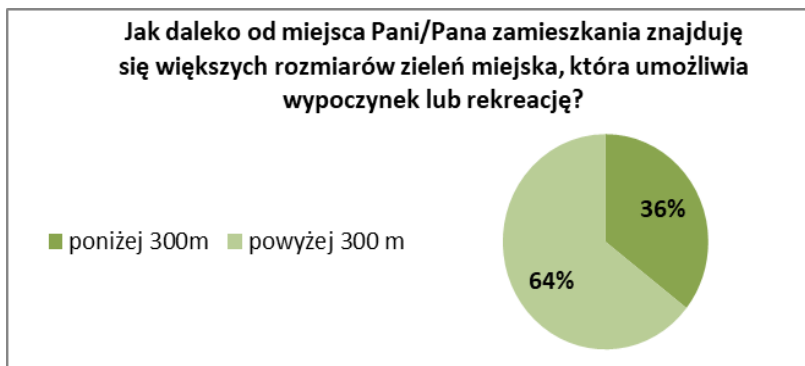
„Park Moczydło podoba mi się najbardziej, bo wygląda naturalnie, nie ma tu przeskalowanych sztucznych fontann i wybetonowanych powierzchni”.

„Lasek na Kole i park Księcia Janusza – równowaga między naturą i elementami rekreacji”.

Jednocześnie mieszkańcy zwrócili uwagę na niedostateczne wyposażenie terenów zielonych i ciągów pieszych w obiekty małej architektury, typu ławki i kosze. Wola jest dzielnicą, która ciągle boryka się z brakiem koszy przy ulicach i w parkach, co

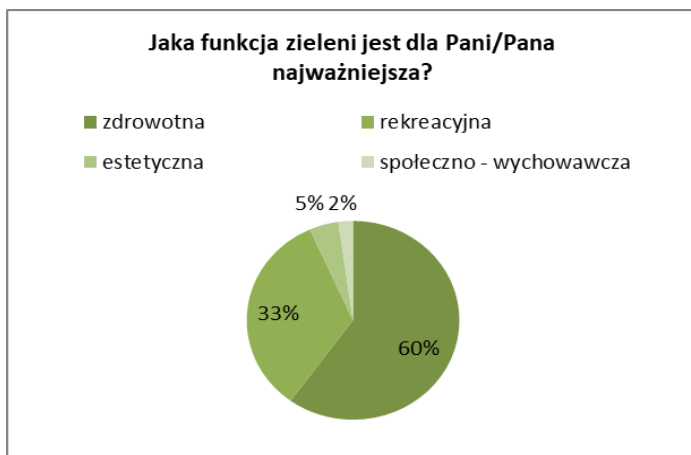
sprzyja zaśmiecaniu ulic. Warto nadmienić, że często odpady z koszy są wyciągane przez ptaki. Problem rozwiązałyby nowe kosze na śmieci, które uniemożliwiają zwierzętom dostanie się do śmieci.

Zielone zasoby dzielnicy

Według oficjalnych danych (www.wola.waw.pl) na terenie Woli znajdują się cztery parki: Moczydło, im. gen. J. Sowińskiego, im. E. Szymańskiego, Powstańców Warszawy oraz Lasek na Kole.

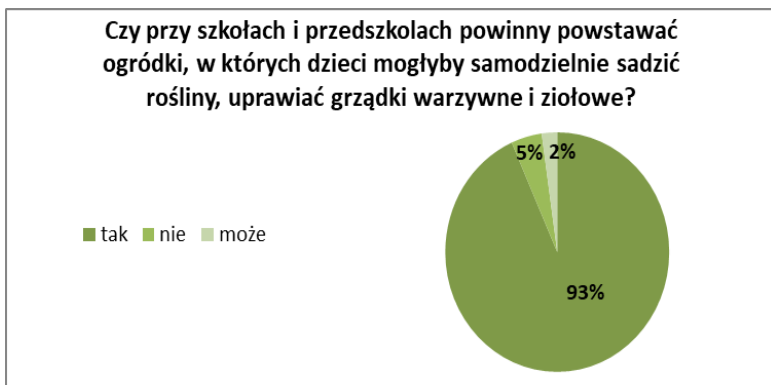
Zapytaliśmy mieszkańców jak daleko od miejsca ich zamieszkania znajdują się większych rozmiarów teren zielony (park, duży skwer, las), który umożliwia wypoczynek, bądź rekreację. Ponad 64% odpowiedzi wskazywała na większą odległość. Oznacza to ograniczony dostęp do zielonych terenów. Jeśli porównamy ten wynik z normą wypracowaną przez miasto Hamburg, które tworzy Zieloną Sieć. Według władz Hamburga, każdy mieszkaniec powinien mieć lokalny park w odległości nie większej niż 300m od miejsca zamieszkania (w Hamburgu jest to 89% ludności).

Mieszkańcy wskazali, że najważniejszą dla nich rolę, jaką może spełniać zieleń to ta zdrowotna (60% badanych), czyli dobry wpływ roślinności na psychikę człowieka oraz ochrona przed zanieczyszczeniami. Na kolejnej pozycji uplasowała się możliwość rekreacji, w tym wypoczynku na łonie przyrody (33%). Kolejne miejsca zajęły: funkcja estetyczna (5%) oraz społeczno - wychowawcza (2%), czyli możliwość spotkań i poszerzania swojej wiedzy dzięki terenom zielonym.

Wola plasuje się w pierwszej dziesiątce w zestawieniu wielkości powierzchni terenów zieleni miejskiej ogólnodostępnej. Powierzchnia Woli to 1926 ha, z czego 84ha zajmują tereny rekreacyjno – wypoczynkowe. W dzielnicy nie występują obszary o szczególnych walorach przyrodniczych chronione prawnie. Na terenie znajdują się 42 pomniki przyrody, z czego 38 to pojedyncze drzewa, 2 to grupy drzew, a pozostałe 2 to głązy. (źródło: *Panorama dzielnic Warszawy 2016*)

Ogrody przy szkołach i przedszkolach

93% ankietowanych osób poparło pomysł tworzenia przy placówkach oświatowych ogródków. Wiele osób podkreślało jak istotny jest kontakt dzieci i młodzieży z przyrodą w tej najprostszej formie: od posadzenia ziarenka po zbiór plonów. Ma to olbrzymi walor edukacyjny, jest też po części odpowiedzią na „deficyt przyrody”, który możemy obserwować wśród najmłodszych (źródło: „*Ostanie dziecko lasu*” Richar Louv, 2016).

W ramach kolejnych edycji projektu „Zieleń i kropka” realizowanych przez Fundację alter eko na zlecenie Zarządu Zieleni m.st. Warszawy udało się stworzyć 14 wzorcowych ogródków przyszkolnych w Warszawie. Z roku na rok widać coraz większe zaangażowanie dyrektorów placówek, nauczycieli, rodziców, dzieci, ale i okolicznych mieszkańców w proces powstawania takich ogrodów. Wpływa to na budowanie więzi w społecznościach lokalnych i tworzy trwałe powiązania międzypokoleniowe.

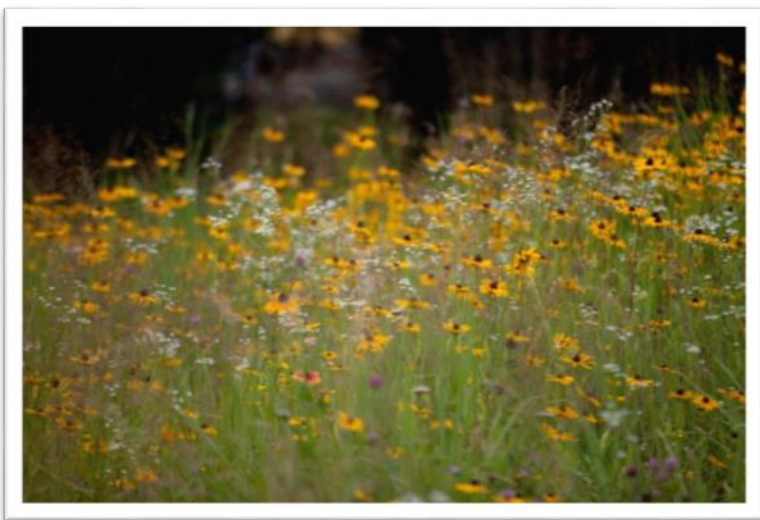

Ogrody przy placówkach edukacyjnych mogą powstawać w ramach współpracy z organizacjami pozarządowymi, projektów i inicjatyw dotowanych przez Urząd Miasta lub dzielnicy, a także jako oddolna inicjatywa społeczności lokalnej. Praktyczne porady, związane z założeniem i opieką nad ogrodami przyszkolnymi zostały opracowane i opublikowane w poradniku Fundacji alter eko „Nauka idzie w ogród” (*materiał dostępny bezpłatnie w wersji elektronicznej na stronie: www.altereko.pl*).

Łąki kwietne

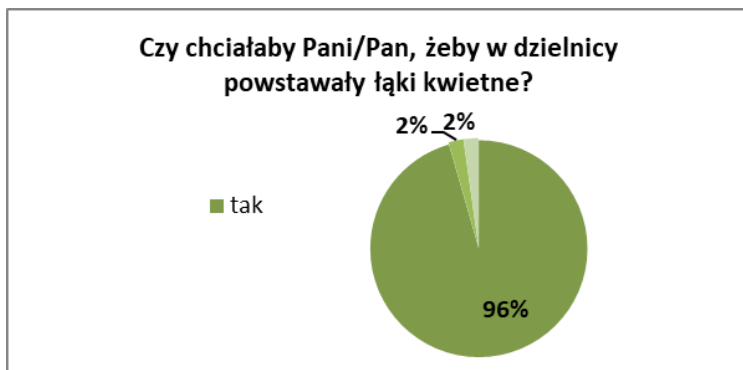
Łąki kwietne szybko zdobyły serca Warszawiaków, są częstym tematem projektów zgłaszanych do Budżetu Partycypacyjnego,

na które głosują mieszkańcy. Możliwe, że ich popularność wynika z braku nasadzeń kwiatów i kompozycji kwiatowych w przestrzeni miasta, na co zwracali uwagę ankietowani. Należy podkreślić, że łąki kwietne nie tylko cieszą zmysły, ale są również miejscem życia owadów zapylających i znacznie zwiększają różnorodność biologiczną miast. Takie tereny niosą dużą wartość edukacyjną, zarówno dla dzieci jak i dorosłych. Warto aby wyznaczone pod łąkę tereny zostały opatrzone tablicami edukacyjno - informacyjnymi, ponieważ wiosną i na jesieni mogą wydawać się terenami zaniedbanymi. Tablica może zawierać informację o gatunkach roślin, owadów i roli łąki w zachowaniu bioróżnorodności. Warto aby znalazła się na niej również informacja kto jest odpowiedzialny za jej pielęgnację.

Na Woli jest wiele miejsc, które wskazali mieszkańcy, jako idealne do założenia łąk kwietnych. Są to zarówno zaniedbane podwórka na osiedlach, trawniki przyuliczne, tereny wzdłuż torów tramwajowych lub między pasami ruchu (np. przy ul. Kasprzaka, ul. Górczewskiej, ul. Wolskiej,

ul. Towarowej, al. Prymasa Tysiąclecia). Również w parkach, bądź placówkach edukacyjnych warto pomyśleć o urozmaiceniu przestrzeni przez tworzenie łąk kwietnych.

Ogrody społecznościowe

Ogrody społecznościowe nieśmiało zakradają się do miast. To nie tylko dodatkowa zielona przestrzeń, ale również miejsce spotkań, edukacji, zawiązywania sąsiedzkich relacji i sposób na kształtowanie przestrzeni lokalnej. 78% osób wyraziło poparcie dla pomysłu powstania ogrodów społecznych na terenie dzielnicy.

Ponad połowa osób (58%) wyraziła również chęć angażowania się w prace związane z tworzeniem i pracami pielęgnacyjnymi w takim ogrodzie.

Planując założenie ogrodu warto zastanowić się nad wyzwaniami, które się z nim wiążą. Bardzo istotną kwestią, na etapie planowania i tworzenia ogrodu, jest zaangażowanie osób w ideę budowania i pielęgnacji miejsca. Ogród wymaga stałej opieki, w zasadzie o każdej porze roku. Warto zatem rozpropagować pomysł założenia ogrodu i zgromadzić wokół niego osoby, które będą skłonne poświęcić określony czas w tygodniu na opiekę nad roślinami oraz zajmowanie się sprawami organizacyjnymi i formalnymi. Wybierając miejsce należy wziąć pod uwagę kwestie praktyczne, np. aby możliwe było podłączenie do źródła wody, czy też był dostęp do miejsca bezpiecznego składowania narzędzi.

Wiedza ogrodnicza jest jedną z podstawowych kwestii, jeśli chcemy stać się miejskimi ogrodnikami. Warto zasięgnąć opinii i rady doświadczonych miejskich ogrodników. W Warszawie działa sporo ogrodów, w prowadzenie których zaangażowane są osoby, które chętnie podzielą się swoją wiedzą. Więcej informacji o ogrodach społecznościowych można znaleźć na stronie www.bujnawarszawa.pl

W Warszawie istnieją dwa główne mechanizmy, pozwalające na pozyskanie wsparcia w inicjatywach społecznych, są to Inicjatywa Lokalna oraz Budżet Partycypacyjny. Porównując ich zastosowanie przy zakładaniu ogrodu, wydaje się, że to Inicjatywa Lokalna będzie bardziej użyteczna, gdyż stawia na angażowanie się mieszkańców w cały proces wykonawczy. Można zatem zaprojektować ogród, zaproponować rośliny, wykonać donice, przygotować grunt itp. Budżet Partycypacyjny może być pomocny w dalszym rozwoju ogrodu, gdyż z wykorzystaniem tego mechanizmu, możemy np. otoczyć ogród

żywoplotem, czy też wyposażyć go w narzędzia, czy leżanki, hamaki itp. Warto pamiętać, że w Budżecie Partycypacyjnym wszystkie prace wykonawcze są zlecane podmiotom zewnętrznym. Należy zatem dobrze przygotować się planując ogród i skutecznie wykorzystać dostępne możliwości.

W ramach projektu „Zieleń i kropka” udało się założyć 12 ogrodów społecznościowych na terenie Warszawy. Ogrody takie powstawały w miejscach aktywności lokalnej, ale również przy szkołach podstawowych. Wśród odpowiedzi na pytanie gdzie mieszkańcy Woli widzieliby miejsce na stworzenie ogrodu społecznościowego, $\frac{3}{4}$ ankietowanych wskazywało podwórka wśród bloków. Argumentem była chęć posiadania wpływu na lokalną, najbliższą przestrzeń, która często jest zaniedbana oraz możliwość zacieśniania relacji sąsiedzkich.

Partycypacja mieszkańców

Do kogo należy przestrzeń publiczna? Czy przestrzeń publiczna to przestrzeń niczyja czy wspólna? To pytanie często słyszymy podczas spotkań z mieszkańcami Warszawy. Warszawiaci mają swoje oczekiwania związane z tym, kto i w jaki sposób powinien pielęgnować przestrzeń publiczną, choć często różne tereny podlegają pod różne instytucje. Coraz częściej jednak mieszkańcy chcą mieć wpływ na otaczającą ich zieleń i biorą sprawy w swoje ręce, opiekując się roślinnością i drzewami na skwerach, zieleńcach, osiedlach. Czy zatem w przestrzeni publicznej jest miejsce na ogrodnicze działania warszawiaków?

Zapytaliśmy mieszkańców Woli czy czują się gospodarzami zieleni w dzielnicy i czy podejmują działania pielęgnacyjne w stosunku do roślinności.

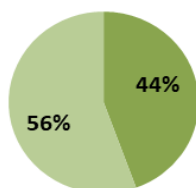
Ponad połowa (62%) zapytanych osób nie czuje się gospodarzem zieleni w dzielnicy i w związku z tym nie podejmuje żadnych działań pielęgnacyjnych w stosunku do zieleni miejskiej.

Wynika to po części z braku wiedzy, kto jest odpowiedzialny za dany teren i w jaki sposób można włączyć się w działania, mające na celu poprawę jakości lokalnej zieleni.

„Nie wiem kto jest odpowiedzialny za teren zielony przy budynku i jakie działania można samemu podjąć, np. czy można zasadzić we własnym zakresie rośliny, a jeśli tak to jakie?”

Czy podejmuje Pani/Pan jakieś działania pielęgnacyjne w stosunku do zieleni np. osiedlowej?

■ tak ■ nie

44% osób podejmuje działania pielęgnacyjne w stosunku do terenów zielonych w swojej okolicy. Najczęściej jest to sadzenie (25%) i podlewanie roślin (25%), pielenie (15%), inwentaryzacja przyrodnicza (10%). Mieszkańcy również sprzątają oraz interweniują u służb miejskich, jeśli zachodzi taka potrzeba.

Chęć angażowania się mieszkańców w sprawach zieleni w dzielnicy obrazują również wnioski składane do Budżetu Partycypacyjnego.

Edycja	2016	2017	2018	2019
Liczba projektów zgłoszonych w kategorii zieleń miejska i ochrona środowiska	51	53	56	39
Liczba wszystkich zgłoszonych wniosków	210	216	156	128
Procentowy udział zgłoszonych projektów zielonych	24%	25%	36%	30%
Liczba projektów zwycięskich w kategorii zieleń miejska i ochrona środowiska	19	17	22	18

Zapytaliśmy mieszkańców o to, czego brakuje im na Woli w kwestii zieleni. Najczęściej powtarzające się odpowiedzi to:

- Drzew i krzewów wzdłuż chodników i ulicy, w tym takich które wraz z odpowiednimi zabezpieczeniami powstrzymywałyby przed rozjeżdżaniem trawników.

„W parku nie jestem codziennie, ale na ulicach jestem, jadąc codziennie do pracy czy po zakupy”.

- Pielęgnacji trawników, małych terenów zielonych i skwerów na osiedlach, wokół bloków.

„Zamienianie wydeptanych trawników w klomby z kwiatami lub żywopłotami, tam gdzie nie można posadzić drzewa.”

- Ochrony starych drzew i opieki nad nowo posadzonymi drzewami;
- Większej dbałości o zieleni i jej pielęgnację;

„Brakuje mi zabezpieczenia trawników, które są rozjeżdżane przez parkujące samochody. Tak wiele terenów zielonych jest zaniedbanych. Małym, zielonym terenom, zwłaszcza przy blokach, brakuje opieki i niszczeją”.

- Przemysłanego zarządzania i koncepcji dla całej dzielnicy, aby zieleni miejska stanowiła spójną całość, a nie była przypadkowa;
- Kompetentnych urzędników i przemysłanych decyzji w sprawie zieleni, konsultowanych z mieszkańcami;
- Zwiększenia liczby ławek na trasach spacerowych i przystankach, a także koszy na śmieci w całej dzielnicy;
- Rozwiązania problemu psich odchodów, załączających na trawnikach poprzez postawienie większej liczby koszy, tworzenie psich wybiegów oraz automatów z torebkami na psie odchody;

Zapytaliśmy również mieszkańców za co cenią Wolę w kwestii zieleni. Najpopularniejsze odpowiedzi to:

- Za duże parki, w których można odpocząć, ale również spędzić aktywnie, czas dzięki zadbanej i różnorodnej infrastrukturze;

*„Parki przechodzą jeden w drugi tworząc ciąg terenów zielonych.
Parki mają potrzebną infrastrukturę do różnorodnych form
wypoczynku”.*

- Za dziki charakter przyrody w Lasku na Kole;
- Za starą, nisko kondygnacyjną zabudowę, wokół której jest miejsce na zieleń, drzewa;

„Na Woli zieleń jest obecna nie tylko w parkach, ale również wokół bloków i przy ulicach, a to wszystko dzięki mieszkańcom (ok. 1965 roku), którzy sami przekopywali ziemię i siali trawę, wokół budynków i sadzili drzewa.”

Mapa potrzeb

Nowy park lub skwer,

według mieszkańców Woli powinien powstać w następujących lokalizacjach:

- Na podwórku między ul. Ogrodową i al. Solidarności, naprzeciwko Urzędu Dzielnicy Wola;
- Na terenie pomiędzy ul. Ludwika, a ul. Wolską;
- Na działce przy skrzyżowaniu ul. Grzybowskiej z ul. Żelazną;
- Na terenie pomiędzy ul. Człuchowską, ul. Olbrachta, ul. Znaną i ul. Sowińskiego;
- Na skwerze między ul. Sokołowską 6, a ul. Syreny 9;
- Na placu z alejkami na osiedlu, które okalają ul. Olbrachta, ul. Antka Rozpylacza, ul. Pustola i ul. Redutowa (miejsce na park);
- W miejscu starej zajezdni przy ul. Redutowej (miejsce na park);
- Na skwerze przy Rondzie Daszyńskiego, niekoniecznie do wypoczynku, ale poprawiło by to odbiór tego miejsca i zmniejszyło uciążliwość nagrzanego betonu w lecie;
- Na skwerze między blokiem przy Al. Solidarności, a Centrum Aktywności Międzypokoleniowej „Nowolipie” przy ul. Nowolipki 25b;
- Wśród blokowisk, np. przy ul. Gibalskiego;
- Na terenach PKP na Odolanach – np. fort Odolany, okolice ul. Armatniej;
- Na terenie przy stacji Lukoil przy al. Prymasa Tysiąclecia;
- Na terenie przy pomniku elekcyjnym – przy skrzyżowaniu ul. Obozowej i ul. Ostroroga;
- Na terenie Twierdzy Warszawa na Ulrychowie;

- Na terenie przy skrzyżowaniu ul. Towarowej i al. Solidarności, od strony ul. Ogrodowej;
- Na terenie między budynkami przy ul. Nowolipie 31, a al. Solidarności 88, Przedszkolem przy ul. Nowolipie 31a, a terenem szpitala na Żelaznej.

„Kiedyś było boisko, ale od ponad 20 lat jest betonowa pustynia, którą można by zamienić w zielony skwer przyjazny mieszkańcom”.

Ponadto pojawił się pomysł utworzenie ścieżki do Lasku na Kole, od strony ul. Ostroga pod wiaduktem w al. Prymasa Tysiąclecia – teren wzdłuż torów kolejowych.

Ogrody społeczne mieszkańcy widzą:

- Na podwórkach pomiędzy blokami np. na Urychowie; Kole, Czystym, Odolanach czy Mirowie;
- Przy ul Batalionu AK Zośka 4;
- Wzdłuż ul. Grzybowskiej (od ul. Żelaznej do al. Jana Pawła II), ul. Pereca, ul. Krochmalnej;
- Od strony podwórka przy ul. Nowolipie 29;
- Przy ul Niskiej 25;
- Na terenie przy pomniku elekcyjnym – przy skrzyżowaniu ul. Obozowej i ul Ostroroga;
- Na osiedlowych podwórkach przy ul. Długosza i ul. Tyszkiewicza.

Łąki kwietne powinny pojawić się:

- Wzdłuż torowisk, np. ul. Towarowa, ul. Wolska, al. Solidarności, ul. Okopowa, ul. Obozowa, ul. Kasprzaka;
- Na pasach zieleni przy i między jezdniami np. ul. Kasprzaka, ul. Prosta, Al. Prymasa Tysiąclecia;
- Wzdłuż ul. Grzybowskiej (od ul. Żelaznej do al. Jana Pawła II), ul. Pereca, ul. Krochmalnej;
- Przy rondzie Daszyńskiego;
- Przy Liceum Plastycznym przy ul. Smoczej 6;
- W Al. Solidarności pomiędzy Biedronką, a Urzędem Dzielnicy Wola;
- Przy linii kolei obwodowej;
- Wzdłuż ulic: Długosza, Górczewska, Płocka;
- Na polanie w Parku Szymańskiego;
- Wzdłuż al. Prymasa Tysiąclecia.

Drzewa, krzewy, kwiaty,

mieszkańcy Woli chcieliby następujących zmian w zieleni miejskiej:

- Uzupełnienie terenów w szpalery drzew i krzewów, wzdłuż głównych szlaków komunikacyjny: ul. Towarowa, ul. Kasprzaka, ul. Wolska, ul. Górczewska, ul. Obozowa, Al. Prymasa Tysiąclecia i Al. Solidarności ;
- Uzupełnienie drzewostanu przy ul. Karolkowej, ul. Żelaznej, ul. Płockiej;
- Więcej rabat kwiatowych np. przy Rondzie Daszyńskiego czy Rondzie Tybetu i skrzyżowaniach gdzie są zaniedbane trawniki np. skrzyżowanie ul. Górczewskiej z ul. Deotymy czy ul. Księcia Janusza lub skrzyżowanie ul. Prostej z ul. Żelazną;
- Rabaty kwietne wzdłuż ul. Grzybowskiej (od ul. Żelaznej do al. Jana Pawła II), ul. Pereca, ul. Krochmalnej;
- Kącik morwowy, mirabelkowy na Muranowie, np. w okolicy skweru im. gen. J. Jura – Gorzechowskiego;
- Nasadzenie drzew wzdłuż ul. Ordoną;
- Inwentaryzacja drzew i dosadzenie nowych przy ul. Prądyńskiego;
- Dosadzenie drzew w parku im. E. Szymańskiego;
- Drzewa i rabaty kwietne wzdłuż ul. Szarych Szeregów, ul. Bryłowskiej, ul. Kolejowej;
- Szpaler forsycji przy ul. Dzielnej od ul. Smoczej do al. Jana Pawła II;
- Posadzenie drzew oraz krzewów przy ul. Stawki: odcinek od al. Jana Pawła II do ul. Smoczej oraz skrzyżowanie ul. Stawki z al. Jana Pawła;
- Posadzenie drzew, krzewów i kwiatów przy ul. Niskiej 27;

- Nasadzenie drzew wzdłuż al. Jana Pawła II, po jej zachodniej, wolskiej stronie od ul. Dzielnej do ul. Ogrodowej (na długości 650m jest rątem 10 drzew!);
- Nasadzenie drzew i krzewów na skrzyżowaniu al. Jana Pawła II z al. Solidarności;
- Nasadzenie drzew i krzewów wzdłuż ul. Stawki;
- Nasadzenia drzew i krzewów na trawniku wzdłuż budynku Dzielna 17;

- Nasadzenie na ul. Esperanto od strony szczytu budynku Anielewicza 30;
- Nasadzenia drzew na trawniku przed budynkiem przy ul. Miłej 22;
- Nasadzenia drzew od skrzyżowania al. Solidarności, z al. Jana Pawła II do Ratusza na Woli po obu stronach ulicy;

- Nasadzenia drzew i krzewów na terenie przy skrzyżowaniu ul. Smoczej z ul. Dzielną oraz przy skrzyżowaniu ul. Smoczej i ul. Nowolipki.

Zazieleniamy Wolę – poradnik miejskiego ogrodnika.

Każdy mieszkaniec może przyczynić się do zwiększania atrakcyjności dzielnicy, przez swoje zaangażowanie w sprawy zieleni w najbliższej okolicy. Niezależnie od tego, czy dysponuje balkonem, tarasem, ogrodem, ROD-em, czy też ma ochotę zająć się pielęgnacją zieleni osiedlowej. Każde z tych działań jest potrzebne i ważne.

W tej części publikacji postaramy się przybliżyć podstawy ogrodnictwa, które można zastosować na terenach prywatnych i miejskich, oraz mechanizmy wsparcia, z których mogą skorzystać mieszkańcy Warszawy.

Co możemy zrobić w mieście?

- Zazieleniać balkony i ogrody kwiatami, krzewami, warzywami i ziołami;
- Sadzić kwiaty, krzewy, drzewa na terenach należących do wspólnot, spółdzielni oraz publicznych;
- Pielęgnować zieleni osiedlową;
- Założyć ogród społeczny lub włączyć się w działalność już istniejącego;
- Poprawiać warunki siedliskowe drzew rosnących na osiedlach, terenach szkół i przy ulicach;
- Zgłaszać cenne drzewa jako pomniki przyrody;
- Zgłaszać projekty do Budżetu Partycypacyjnego i Inicjatywy Lokalnej;
- Włączać się w działalność lokalnych organizacji pozarządowych i grup aktywnych mieszkańców;
- Utworzyć nową lokalną grupę aktywnych mieszkańców;
- Edukować i uwrażliwiać na przyrodę.

Krzewy i drzewa

Drzewa i krzewy pełnią szereg niezwykle istotnych funkcji, kształtujących nasze życie w lokalnej przestrzeni. Dlatego należy je sadzić i pielęgnować w taki sposób, aby dożywały sędziwego wieku. Jeśli nie mamy własnej działki, możemy zgłaszać pomysły związane ze zwiększaniem liczby drzew i krzewów np. do Budżetu Partycypacyjnego.

Sadząc krzewy i drzewa w mieście warto wziąć pod uwagę zasady przedstawione w publikacji Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego „Standardy Kształtowania Zieleni Warszawy” (dokument można bezpłatnie pobrać ze stron internetowych

urzędów). Jest to oficjalny dokument m.st. Warszawy i chociaż dotyczy terenów publicznych, zawiera szereg cennych wskazówek, wartych wykorzystania na własnej działce. W publikacji przedstawione zostały m.in. cechy poszczególnych gatunków, związane ze zdolnością pochtaniania zanieczyszczeń, czy też odporności na trudne, miejskie warunki np. zasolenie w okresie zimowym.

Kiedy sadzimy krzewy i drzewa?

Wyróżnia się dwa dogodne okresy sadzenia: wiosenny (od końca lutego do początku maja) oraz jesienny (od końca sierpnia do końca października). W miastach bardziej pożądanym wydaje się termin wiosenny, szczególnie gdy na terenie, na którym zostały posadzone rośliny używana jest sól do zabezpieczania chodników czy parkingów przed zlodzeniem. Wówczas drzewa i krzewy posadzone w pierwszej połowie roku będą lepiej zaadaptowane i powinny z mniejszymi trudnościami znieść zimowe niedogodności. Warto jednak wyeliminować całkowicie użycie soli, chociażby na rzecz piasku.

Co jest ważne, gdy sadzimy drzewa i krzewy?

- Wybór odpowiedniej lokalizacji – w zależności od wymagań siedliskowych (w stosunku do nasłonecznienia, warunków wodnych, rodzaju gleby) oraz ukształtowania powierzchni;
- Zachowanie odpowiedniej odległości pomiędzy sąsiadami (odpowiednia rozstawa roślin);
- Prawidłowe posadzenie – krzewy i drzewa należy sadzić na takiej wysokości, na jakiej rosły w szkółce. Drzewo które sadzimy może wymagać zabezpieczenia palikami, które uchronią roślinę przed złamaniem; posadzone

rośliny należy podlać i obsypać korą (kora nie powinna jednak bezpośrednio dotykać pnia drzewa);

- Pielęgnacja – w przypadku długotrwałego braku opadów rośliny wymagają podlewania;
- ochrona – drzewa i krzewy nie mogą być podkaszane podczas cięcia trawy. Takie uszkodzenia najczęściej prowadzą do obumarcia. Warto obsypać korą misę drzewa lub otoczenie krzewu, aby warstwa ta uniemożliwiała kontakt podkaszarki z rośliną. Należy także zaniechać używania soli do odśnieżania na terenie ogrodu, gdyż powoduje ona uszkodzenie i obumieranie roślin.

Wybór gatunków

Polecane są gatunki drzew, które będą odporne na miejskie warunki (zasolenie i suszę) i których zdolność oczyszczania powietrza z zanieczyszczeń jest wysoka. Warto także pamiętać o zwierzętach i wybierać gatunki przystosowane do miast, a jednocześnie pożyteczne dla ptaków (grusze, wiśnie, jarząby czy głogi). Dokładną charakterystykę parametrów poszczególnych gatunków znajdziemy w **„Standardach kształtowania zieleni Warszawy”**.

Podjmując decyzję co do wyboru gatunku, warto także kierować się kryterium zgodności z siedliskiem i wybierać krajowe rośliny, rosnące w bliskiej okolicy. Rodzime rośliny są dobrze przystosowane do lokalnych warunków glebowych i klimatycznych oraz pełnią kluczową rolę w ekosystemie.

Czy można posadzić drzewo lub krzew na terenie publicznym, np. trawniku czy w parku?

Jeżeli chcemy posadzić krzewy lub drzewa na terenie, który nie należy do nas, wówczas należy uzyskać zgodę właściciela danego obszaru. To, do kogo należy wybrane miejsce można sprawdzić na mapie na stronie: www.mapa.um.warszawa.pl.

W jaki sposób można dbać o rosnące już drzewa i krzewy. Jak chronić je na terenach publicznych i prywatnych?

Na podstawie badań realizowanych w 2016 roku przez Fundację alter eko, ze wsparciem dr Marzeny Suchockiej, udało się wskazać główne przyczyny zamierania drzew w Warszawie. Wśród nich wyróżniamy nieprawidłowe posadzenie drzew (m.in. brak mis, zły montaż palików), niszczenie podkaszarką, stosowanie soli w okresie zimowym, nieprawidłowo prowadzone remonty i przebudowy w sąsiedztwie drzew, susza i wandalizm (źródło: „Zielony raport: analiza sposobu ochrony drzew w procesach inwestycyjnych oraz jakości nasadzeń zastępczych w Warszawie”, 2016r.).

Na część powyższych problemów mamy wpływ. Każdorazowo warto wykonać lub wnioskować (do zarządcy osiedla, właściciela terenu) o wykonanie misy wokół drzewa i wypełnienie jej korą. Zabieg ten będzie poprawiał warunki życiowe drzewa oraz ograniczał dostęp do pnia kosiarki. Niestety, gdy kora na 30%

obwodu pnia jest uszkodzona, szanse na przeżycie drzewa bardzo maleją.

W kwestii soli warto wnioskować do zarządcy drogi o zaprzestanie solenia. W niektórych częściach Warszawy substancja ta nie jest już stosowana. Jeśli jest to niemożliwe, można wnosić o wykonanie osłon na drzewa i krzewy, które będą zabezpieczały rośliny przed błotem pośniegowym.

Zgodnie z prawem, inwestor wykonujący prace w okolicy drzew zobowiązany jest do ich ochrony, tak aby przetrwały inwestycję w nie pogorszonym stanie. Zakazane jest m.in. składowanie materiałów budowlanych w obrębie korzeni. Jak wskazuje dr Marzena Suchocka, w publikacji „Projekt ochrony drzew w procesie inwestycyjnym” (2016r), wszelkie wykopy w pobliżu drzewa nie powinny być wykonywane w odległości mniejszej od pnia niż trzy jego średnice. Wykopy prowadzone w mniejszej odległości mogą powodować wyrócenie się drzewa. Oprócz korzeni, chroniony musi być także pień, ponieważ uszkodzenie ok. 50% pnia powoduje obumarcie i śmierć drzewa. Z powyższych powodów, osoby, którym zależy na ochronie drzew powinny informować właściwe organy w sytuacji, gdy drzewa i krzewy nie są należycie chronione na terenie budowy czy remontu. Warto także na bieżąco monitorować planowane wycinki w okolicy.

Rabaty kwiatowe

Kwiaty są ozdobą miast. Rabaty warto zakładać zarówno na balkonach, parapetach, ogrodach, na terenach osiedli i w przestrzeniach miejskich. Mieszkańcy mają duże możliwości działania w tym zakresie.

Ogrody przydomowe, kompozycje balkonowe, tak samo jak inne zgrupowania roślinności, mogą pełnić wiele istotnych funkcji kulturowych i przyrodniczych. Przestrzeń, kształtowana przez człowieka, musi pełnić w jak największym stopniu funkcje biocenotyczne, ponieważ w wyniku ogromnej presji urbanizacyjnej zaczyna brakować miejsc naturalnego występowania zwierząt i roślin. Niekorzystne zmiany można i należy minimalizować, wzbogacając strukturę ekologiczną terenów zieleni zwłaszcza, jeśli sąsiadują one z obszarami o dużych wartościach przyrodniczych.

Decydując się na stworzenie ogrodu naturalistycznego, każdy może wnieść swój mały wkład w dzieło ochrony środowiska przyrodniczego, kulturowego i wizualnego. Ogrody wzorowane na naturze – stwarzające miejsca schronienia, żerowania i rozrodu zwierząt oraz warunki dla migracji flory i fauny, powiększają areał ostoi przyrodniczych i łączą je ze sobą, wzmacniając różnorodność biologiczną.

Wybór gatunków

Podobnie jak w przypadku drzew i krzewów, warto wybierać gatunki rodzime, dostosowane do lokalnych warunków i naturalnie występujących w otoczeniu. Dzięki zastosowaniu roślin zgodnych z siedliskiem, dobrze przystosowanych do lokalnych warunków glebowych i klimatycznych, ogród stanie się trwały i odporny. Roślinność rodzima pełni kluczową rolę w ekosystemie. Jej stosowanie w ogrodach wpływa pozytywnie na ochronę tożsamości krajobrazu. Prawidłowe dostosowanie roślin do warunków terenu skutkować będzie prawidłowym wzrostem i zdrowotnością – brakiem kłopotów z pielęgnacją i rozwojem roślin.

Proponowane gatunki byliny / roślin zielnych na rabaty:

niskie (20 - 30cm)

- o dąbrówka rozłogowa (*Ajuga reptans*)
- o bergenia sercowata (*Bergenia cordifolia*)
- o bodziszek Renarda (*Geranium renardii*)
- o fiołek wonny (*Viola odorata*)
- o konwalia majowa (*Convallaria majalis*)
- o kopytnik pospolity (*Asarum europaeum*)
- o niezapominajka leśna (*Myosotis sylvatica*)
- o pierwiosnek wyniosły (*Primula elatior*)
- o przetacznik rozesłany (*Veronica prostrata*)
- o ułudka wiosenna (*Omphalodes verna*)
- o zawilec gajowy (*Anemone nemorosa*)

średnie (40-60 cm)

- o bodziszek korzeniasty (*Geranium macrorrhizum*)
- o bodziszek wspaniały (*Geranium x magnificum*)
- o brunera wielkolistna (*Brunnera macrophylla*)
- o goździk pyszny (*Dianthus superbus*)
- o firletka poszarpana (*Lychnis flos-cuculi*)
- o jarzmianka większa (*Astrantia major*)

- jaskier ostry (*Ranunculus acris*)
- knieć błotna, kaczeniec (*Caltha palustris*)
- kosmatka olbrzymia (*Luzula sylvatica*)
- krwawnik kichawiec (*Achillea ptarmica*)
- niezapominajka błotna (*Myosotis palustris*)
- paprotka zwyczajna (*Polypodium vulgare*)
- przetacznik długolistny (*Veronica longifolia*)
- szalwia łąkowa (*Salvia pratensis*)
- wielosił błękitny (*Polemonium coeruleum*)
- żywokost lekarski (*Symphytum officinale*)
- zawilec wielkokwiatowy (*Anemone sylvestris*)
- zawilec mieszańcowy (*Anemone x hybrida*)

wysokie (80-100 cm)

- bodziszek łąkowy (*Geranium pratense*)
- bodziszek leśny 'Album' (*Geranium sylvaticum* 'Album')
- kosaciec syberyjski (*Iris sibirica*)
- kosaciec żółty (*Iris pseudacorus*)
- krwawnica pospolita (*Lythrum salicaria*)
- pióropusznik strusi (*Matteuccia struthiopteris*)
- rdest wężownik (*Polygonum bistorta*)
- rozplenica japońska (*Pennisetum alopecuroides*)
- tawułka arendsza (*Astilbe arendsii*)
- trybula leśna 'Ravenswing' (*Anthriscus sylvestris* Ravenswing)
- trzęślica trzcinowata (*Molinia arundinacea*)
- trzęślica modra (*Molinia caerulea*)
- zawilec japoński (*Anemone hupehensis* var. *Japanica*)

bardzo wysokie (150-200 cm)

- dzięgiel leśny (*Angelica sylvestris*)
- kozłek lekarski (*Valeriana officinalis*)
- miskant chiński (*Miscanthus sinensis*)
- mozga trzcinowata (*Phalaris arundinacea*)
- oman wspaniały (*Inula magnifica*)
- rodgersja tarczolistna (*Rodgersja tabularis*)
- sadziec plamisty (*Eupatorium dubium*)

Rośliny cebulowe

Sadzenie cebulek kwiatowych to lekkie i przyjemne jesienne zajęcie dla każdego. Choć jest bardzo proste, należy pamiętać o kilku zasadach, np. by cebulki sadzić na głębokości trzykrotnie większej od ich wysokości i tak, by czubek skierowany był do góry. Następnie należy podlać je niewielką ilością wody.

Cebule preferujące słoneczne stanowiska:

tulipan (Tulipa) (najlepiej wybrać małe tulipany o krótkich łodyżkach), hiacynt (Hyacinthus), szafirek groniasty (Muscari botryoides), czosnek ozdobny (Allium), szachownica kostkowata (Fritillaria meleagris) i szachownica cesarska (Fritillaria imperialis), zawilec grecki (Anemone blanda), śnieżnik lśniący (Chionodoxa luciliae), śnieżyczka przebiśnieg (Galanthus nivalis), czosnek bułgarski (Nectaroscordum) i cebulica syberyjska (Scilla sibirica), narcyzy (Narcissus), krokusy wielkokwiatowe oraz krokusy botaniczne.

Cebule kwiatowe, które tolerują cień:

tulipan późny (mały tulipan botaniczny), zawilce, śniedek baldaszkowaty (Ornithogalum umbellatum) i puszkinia cebulicowata (Puschkinia scilloides). Tulipany, krokusy, narcyzy i przebiśniegi

najlepiej wyglądają posadzone w dużych grupach. Najlepiej sadzić je po kilkanaście sztuk w rozstawie 8 x 8 cm.

Cebulki sadzimy jesienią, najlepiej we wrześniu i październiku. Wybieramy stanowiska słoneczne, z glebą próchniczną i przepuszczalną. Cebule najlepiej rosną w miejscach dobrze nasłonecznionych lub lekko zacienionych (na przykład w świetle rozproszonym pod koronami drzew). Rośliny cebulowe rosną bardzo intensywnie przez mniej więcej trzy miesiące, po czym przechodzą w stan spoczynku. Najlepiej rosną w ziemi przepuszczalnej i bogatej w próchnicę. Podłoże powinno być luźne i żyzne do głębokości 25 -30 cm.

Gdzie można założyć rabatę kwietną?

Podobnie jak w przypadku innych roślin, kwiaty możemy sadzić na terenach własnych, lub po uzyskaniu zgody właściciela. Jeśli dostrzegamy potrzebę ukwiecenia wybranej przestrzeni, która jest terenem publicznym należącym do Miasta, wówczas warto skontaktować się z dzielnicowym lub miejskim organem odpowiedzialnym za zieleń i poprosić o wykonanie rabaty.

Łąka kwietna

Łąki kwietne, które ze względu na swoje walory wizualne i przyrodnicze, cieszą się z roku na rok coraz większą popularnością w przestrzeni miejskiej, mogą powstawać zarówno na terenach publicznych jak i prywatnych.

Teren pod planowaną łąkę należy przekopać i oczyścić z chwastów. Nasiona można kupić w formie gotowych mieszanek w sklepach, jednak warto zwrócić uwagę na ich skład. Tańsze mieszanki zazwyczaj zawierają więcej trawy, która z czasem może zagłuszyć rośliny kwitnące. Ważne aby

w zestawie nasion znajdowały się rośliny zarówno jednoroczne jak i wieloletnie. Można również pozyskać nasiona samemu. Pamiętajmy jednak, że takie nasiona muszą być dojrzałe (łatwo się obsypują) oraz suche (zbierane w słoneczny, suchy dzień).

Nasiona mieszamy z piaskiem, co zapewnia równomierny siew. Następnie wgniatamy lub wdeptujemy je w ziemię, nie przysypujemy ziemią, ponieważ część roślin kielkuje w świetle. W pierwszym okresie wzrostu łąki musimy zadbać aby gleba była wilgotna. Rośliny kielkują nierównomiernie, niektóre dopiero w następnym roku po posianiu. Pielęgnacja łąki kwietnej sprowadza się do koszenia jej dwa razy w roku.

Łąkę kwietną warto założyć ze względu na to, że może się ona stać środowiskiem życia dla pięknych, barwnych motyli oraz dla niezwykle pożytecznych owadów zapylających. Dobierając mieszankę kwiatów miejmy na uwadze to, aby znalazły się wśród nich rośliny nektarodajne, które będą służyły owadom.

Spośród popularnych roślin łąkowych, które warto wysiać w ogrodzie, wymienić można: chabry bławatek i łąkowy, koniczynę białą i fioletową, kosmosy, krwawnik pospolity, melisę lekarską, mniszka lekarskiego, marchew zwyczajną (dzika marchew), macierzankę piaskową, nawłóć pospolitą, ostrożeń polny, szalwię lekarską, czy wrotycz pospolity.

Przykłady składu gatunkowego łąk:

Łąka kwietna świeża

- chaber łąkowy (*Centaurea jacea*)
- cykoria podróżnik (*Cichorium intybus*)
- dzwonek jednostronny (*Campanula rapunculoides*)
- groszek łąkowy (*Lathyrus pratensis*)
- jaskier ostry (*Ranunculus acris*)
- komonica zwyczajna (*Lotus corniculatus*)
- koniczyna biała (*Trifolium repens*)
- koniczyna łąkowa (*Trifolium pratense*)
- kostrzewa łąkowa (*Festuca pratensis*)
- krwawnik pospolity (*Achillea millefolium*)
- krwiściąg lekarski (*Sanguisorba officinalis*)
- linia pospolita (*Linaria vulgaris*)
- marchew dzika (*Daucus carota*)
- rajgras wyniosły (*Arrhenatherum elatius*)
- świerzbica polna (*Knautia arvensis*)
- wrotycz zwyczajny (*Tanacetum vulgare*)
- wyka ptasia (*Vicia cracca*)
- złocień właściwy (*Leucanthemum vulgare*)

Łąka kwietna wilgotna

- bukwica zwyczajna (*Betonica officinalis*)
- firletka poszarpana (*Lychnis flos-cuculi*)
- goździk pyszny (*Dianthus superbus*)
- jaskier ostry (*Ranunculus acris*)
- kniec błotna (*Caltha palustris*)
- komonica błotna (*Lotus uliginosus*)
- komonica zwyczajna (*Lotus corniculatus*)

- koniczyna białoróżowa (*Trifolium hybridum*)
- kosaciec syberyjski (*Iris sibirica*)
- kosaciec trawolistny (*Iris graminea*)
- krwawnik kichawiec (*Achillea ptarmica*)
- kukułka szerokolistna (*Dactylorhiza majalis*)
- mieczyk dachówkowaty (*Gladiolus imbricatus*)
- mydlnica lekarska (*Saponaria officinalis*)
- ostrożeń łąkowy (*Cirsium rivulare*)
- pełnik europejski (*Trollius europaeus*)
- przetacznik długolistny (*Veronica longifolia*)
- rdest wężownik (*Polygonum bistorta*)
- wielosił błękitny (*Polemonium coeruleum*)
- żywokost lekarski (*Symphytum officinale*)

Gdy zdecydujemy się na założenie łąki, kolejnym krokiem może być umieszczenie na jej terenie domku dla owadów zapylających. W ten sposób oprócz bazy pokarmowej, stworzymy także dom dla owadów. Domki można wykonać wspólnie z dziećmi, np. z glinianych doniczek wypełnionych pustymi łodygami bambusa lub trzciny.

Jeśli planujemy wykonanie łąki kwietnej w przestrzeni publicznej, wówczas warto skorzystać z mechanizmów wspierania mieszkańców jakimi są Budżet partycypacyjny lub Inicjatywa lokalna.

Mechanizmy m.st. Warszawy wspierające inicjatywy społeczne

Jeśli nasz Poradnik zachęcił Was do działania, a nie dysponujecie własnym kawałkiem ziemi, lub uważacie, że Wasza okolica może być bardziej zielona, to ta część jest dla Was! W Warszawie możemy skorzystać z dwóch mechanizmów wspierających oddolne inicjatywy społeczne: Inicjatywy Lokalnej i Budżetu Partycypacyjnego.

Inicjatywa Lokalna

Inicjatywa Lokalna to jedna z form współpracy samorządu Warszawy z mieszkańcami, która służy wspólnej realizacji określonego zadania na rzecz społeczności lokalnej. Wszelkie informacje dotyczące mechanizmu można znaleźć na stronie: **www.inicjatywa.um.warszawa.pl**.

Przykład zielonej inicjatywy na Woli

Kolejnym przykładem zielonej inicjatywy mieszkańców jest projekt „Zielony kącik na Niskiej”. Mieszkańcy dokonali rearanżacji przestrzeni między budynkami przy ulicy Niskiej 27 i 29. W pierwszym etapie uporządkowali przestrzeń całego podwórka i przygotowali podłoże pod prace ogrodnicze. Później zainstalowali pergolę, której rolą jest odgrodzenie przestrzeni od pobliskiego śmietnika. Na koniec, mieszkańcy realizujący projekt Inicjatywy Lokalnej zasadzili na terenie podwórka pnącza, krzewy i kwiaty. Przez 12 miesięcy po zakończeniu powyższych prac sami dbali o swój „Zielony Kącik na Niskiej” i wykonywali wszystkie niezbędne prace ogrodnicze.

źródło: <http://inicjatywa.um.warszawa.pl/na-glownej/zielony-k-cik-na-niskiej>

Wśród Inicjatyw Lokalnych realizowanych w dzielnicy Wola na uwagę zasługuje projekt "Odnowa Zieleni w Kolonii Wawelberga". W ramach inicjatywy społeczność lokalna wykonała klomb pod malwy, utworzyła łąkę kwietną oraz posadziła rośliny. W inicjatywie wzięło udział ponad 40 ochotników i aktywistów w tym 8 dzieci.

Budżet Partycypacyjny

Budżet Partycypacyjny to proces, w trakcie którego mieszkańcy decydują o wydatkowaniu części budżetu, który dana dzielnica przeznaczy na ten cel. Podobnie jak w przypadku Inicjatywy Lokalnej, to mieszkańcy składają wnioski wraz z listą poparcia (tutaj także osoby niepełnoletnie mają głos), ale w Budżecie Partycypacyjnym to także mieszkańcy decydują, które projekty zostaną zrealizowane. Wykonanie projektu jest jednak w rękach urzędników i rola mieszkańców na tym etapie jest mocno ograniczona. Szczegóły dotyczące Budżetu Partycypacyjnego znajdują się na stronie: **www.twojbudzet.um.warszawa.pl**.

Corocznie w Warszawie realizowanych jest kilkaset projektów, wiele z nich dotyczy zieleni. W roku 2017/2018 w ramach Budżetu Partycypacyjnego na Woli do realizacji zostało zakwalifikowanych 17 projektów. W edycji 2018/2019 były to już 22 zaakceptowane projekty. Część z nich została zrealizowana, część czeka na realizację.

Warto pisać projekty i na nie głosować!

Zieleń w Budżecie Partycypacyjnym 2017/2018

Zrealizowane:

- Motyle na Agawy 4;
- "Psie stacje" – zakup i montaż 9 stacji z woreczkami biodegradowalnymi na psie odchody;
- Rabata kwiatowa – nasadzenia wzdłuż ul. Sowińskiego;
- "Tropami przyrody" – ścieżka edukacyjno-przyrodnicza oraz montaż szklarni w ogrodzie przedszkola integracyjnego nr 209 "Zaczarowane ziarenko";
- Edukacyjna ścieżka przyrodnicza;
- Ogródek na Ogrodowej;
- Skwer "Sierpnia 1944" – skwer dla mieszkańców Woli z siłownią plenerową, placem zabaw, róg Wolska/Płocka;
- Przyjazny Mirów i Czyste – poprawa bezpieczeństwa pieszych, nowa zieleń i drzewa, udogodnienia rowerowe;
- Poleżakujemy w Parku Powstańców Warszawy;
- Więcej tlenu! Nasadzenia drzew i krzewów na Odolanach;
- Rewitalizacja placu zieleni na skrzyżowaniu ul. Sowińskiego i ul. Szulborskiej;
- Sad owocowy z łąką – Park Moczydło – EKO MIASTO;
- Odolany (i kawałek Ulrychowa) toną w kwiatach;

W trakcie realizacji:

- Rowerowe Powązki – budowa łącznika pomiędzy Rondem Radosława a ul. Młocińską wraz z nasadzeniami zieleni;
- Drzewa na Kole i dwa koła na Kole;
- Usprawnienia rowerowe oraz nowe drzewa na Młynowie;
- Usprawnienia piesze i rowerowe na Odolanach i Ulrychowie;

Zieleń w Budżecie Partycypacyjnym 2018/2019

- Więcej drzew na Młynowie;
- Koło rowerowe – kontraruch i stojaki na rowery na Kole;
- Skwer Wolnej elekcji;
- Stół do ping-ponga oraz zintegrowany stół do szachów i chińczyka – skwerek Zielone Odolany;
- Ławki w cieniu, remont wejść i kwiaty w Parku Sowińskiego;
- Rowerem po obu stronach Alei Prymasa Tysiąclecia;
- Owocowy ogród – rewitalizacja skweru zielonego przy ulicy Jana Brożka 1a/2a-b/ Ciołka 18;
- Sadzimy drzewa na osiedlu Koło;
- Zielona Towarowa – nowe drzewa, krzewy i ławki na wybranych fragmentach ulicy;
- Nasadzenie żywopłotu Obozowa 67-85;
- Pszczółka Wola, czyli ul na wyspie w Parku Szymańskiego;
- Słup wolnostojący ogłoszeniowo -reklamowy ;
- Skarby Woli. Czego nie wiesz o swojej dzielnicy?;
- Posprzątaj po swoim psie;
- Łąka Księcia Janusza – EKOMIASTO.

Przykład Budżetu Partycypacyjnego na Woli

Jednym z przykładów zielonego projektu złożonego do Budżetu Partycypacyjnego na Woli w 2017 r. jest obecnie realizowany projekt „Zielona Towarowa – nowe drzewa, krzewy i ławki na wybranych fragmentach ulicy”. W ramach projektu odbyły się konsultacje społeczne dotyczące zazielenienia ul. Towarowej. Realizacja pomysłu została włączona w większe zadanie – "

"Koncepcję aranżacji zieleni wzdłuż ulic wraz z projektem wykonawczym nasadzeń i towarzyszących im zmian w granicach pasów drogowych wybranych ulic w Warszawie". Obecnie trwają uzupełnienia i odbiory dokumentacji. Na ich podstawie w pasie drogowym ul. Towarowej posadzonych zostanie 100 drzew. Termin realizacji nasadzeń to 14 grudnia 2018 r.

Kolejnym rewelacyjnym przykładem, jak mieszkańcy mogą brać w swoje ręce sprawy zieleni i zagospodarowania najbliższego otoczenia jest zrealizowany już projekt pt. „Skwer Sierpnia 1944 – skwer dla mieszkańców Woli z siłownią plenerową, placem zabaw, róg Wolska/Płocka”. Mieszkańcy w ramach projektu zaplanowali wykonanie oświetlenia terenu, przeprowadzenie wycinki chorych drzew, zbudowanie chodników. Stworzono również siłownię plenerową oraz plac zabaw. Posadzono krzewy i drzewa oraz zrehabilitowano trawnik.

Źródło: <https://app.twojbudzet.um.warszawa.pl/projekt/1775?user=>

Urząd m.st. Warszawy

Urząd Dzielnicy Wola

Al. Solidarności 90

01-003 Warszawa

tel.: (+48) 22 44 35 800 / 900

e-mail: om.wola@um.warszawa.pl

Burmistrz Dzielnicy

Krzysztof Strzałkowski

al. Solidarności 90, 01-003 Warszawa

pok.: 108 i 109

tel.: 22 443 56 06

e-mail: burmistrz.wola@um.warszawa.pl

Wydział Ochrony Środowiska dla Dzielnicy Wola

ul. Żelazna 99, 01-017 Warszawa

tel.: 22 325 66 15, 22 443 56 30, 22 443 56 33,

fax: 22 443 56 00

e-mail: os.wola@um.warszawa.pl

www.wola.waw.pl

[www.fb.com/miejskawola](https://www.facebook.com/miejskawola)

Zarząd Zieleni m.st. Warszawy

ul. Hoża 13a

00-528 Warszawa

tel. +48 22 277 42 00

fax: +48 22 277 42 01

e-mail: kontakt@zzw.waw.pl

www.zzw.waw.pl

Facebook: Zieleni Warszawska

Instagram: Zieleni Warszawska

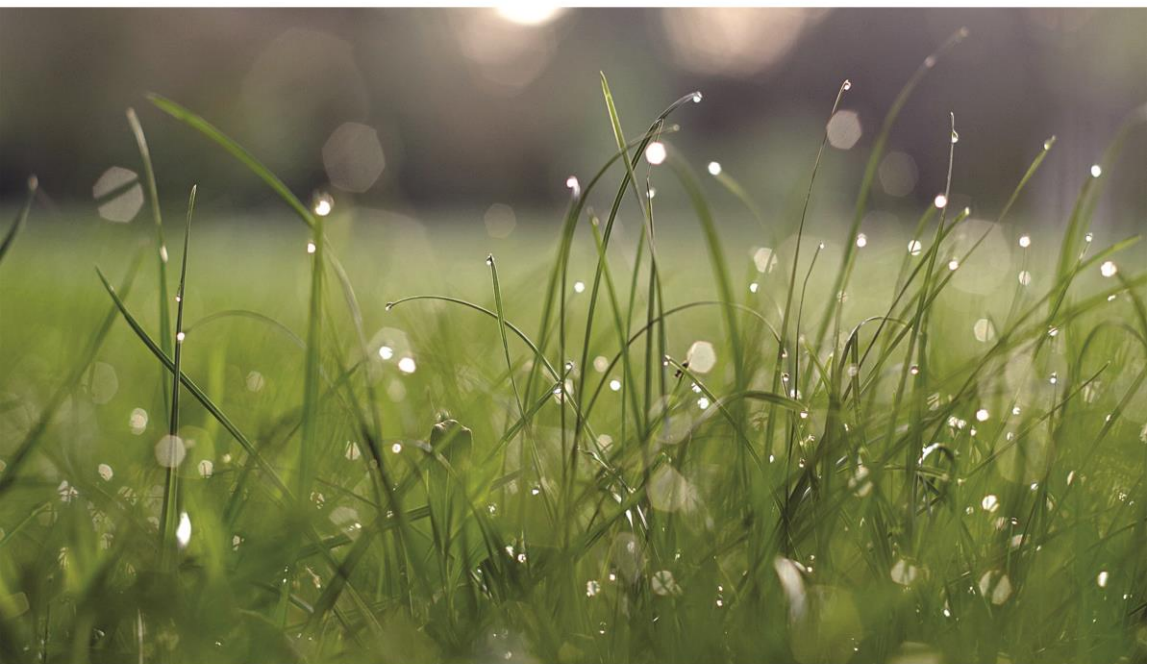
Kontakt z ogrodnikami, zajmującymi się terenami administrowanymi przez Zarząd Zieleni m.st. Warszawy w Dzielnicy Wola:

Grupa na Facebooku: Zieleni Warszawska – Wola.

Bibliografia

- „Drzeworadnik”, Jakub Józefczuk, Mariusz Krynicki, Daniela Grzesińska, Fundacja alter eko, Warszawa 2016
- „Ogród. Ostoja zwierząt”, Katarzyna Dytrych, Justyna Niewolewska, Agnieszka Tomalka-Sadownik, Fundacja Nasza Ziemia, Warszawa 2013.
- „Ostatnie dziecko lasu. Jak uchronić nasze dzieci przed zespołem deficytu natury”, Richard Louv, 2005
- „Poradnik Przyjaciół Drzew”, Jakub Józefczuk, Anna Szmigiel-Franz, Aleksandra Zienkiewicz, Fundacja EkoRozwoju, Wrocław 2017
- „Projekt ochrony drzew w procesie inwestycyjnym”, Marzena Suchocka, Warszawa 2016
- „Standardy kształtowania zieleni Warszawy”, Polskie Towarzystwo Dendrologiczne, Warszawa 2016
- „Zoom na zieleń”, Marzena Suchocka, Mariusz Krynicki, Daniela Grzesińska, Fundacja alter eko, Warszawa 2016
- Panorama dzielnic Warszawy 2016
- www.wola.waw.pl
- www.twojbudzet.um.warszawa.pl
- www.inicjatywa.um.warszawa.pl

fundacja
alter eko /
www.altereko.pl

ISBN 978-83-945899-6-7

9 788394 589967